

Vodice - od kaštela do modernoga primorskog naselja

Cukrov, Tončika

Source / Izvornik: **Zbornik III. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, 2013, 45 - 51**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:254:278722>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[PODEST - Institute of Art History Repository](#)

Vodice – od kaštela do modernoga primorskog naselja

Vodice su smještene na obali na sjeverozapadnom kraju Šibenskoga kanala. Naselje se od kasnoga srednjeg vijeka razvijalo kao ruralna utvrđena aglomeracija-kaštel. U doba modernizacije Vodice su se ekonomski uzdignule, postale tipično primorsko mjesto, koje je zadržalo određene elemente vojnoga karaktera, razvijajući se i nadalje kao rubna strateška točka šibenskog prostora.

Vodice u starim putopisima, opisima u literaturi, zemljovidima

O povijesti Vodica nema puno podataka. O njima je malo pisano, a malo je i arhivskog gradiva jer je u više navrata stradalo u požarima. Pregled iz objavljene građe koji slijedi izbor je sadržaja koji kaleidoskopski otkrivaju dijelove nepoznate povijesti naselja.

Zanimljiv je i slikovit opis mjesta u putopisu *Put po Dalmaciji* talijanskog autora Alberta Fortisa. Vodice su opisane kao selo mila izgleda, smješteno »na obali blagih strmina tek toliko koliko je potrebno da se zemlja zakloni od nasrtaja valova«, ispred kojeg je nekoliko obrađenih otoka. Putopisac spominje i podzemnu rijeku, sličnu onoj u Modani.¹ Primijetio je da nema puno bunara, ali da tlo omogućava lako pronalaženje vode zbog čega je mjesto dobilo ime Vodice.² Slično zapaža i Krsto Stošić u knjizi *Sela šibenskog kotara*.³ On ukazuje i na smještaj Vodica, i to s pozicije komunikacije sa zaleđem: »Vodice su spojene cestom s Ravnim Kotarima, odakle lako prelazi blago i drugo na more.« Osim toga govori da je »u rimsko doba bila cesta preko Nadina do Arause, blizu današnjih Vodica«.

U dokumentaciji Jozefinskoga katastra, i to u *Ekonomskom opisu porezne procjene za Vodice* (1844.) govori se da se u jednom od »zatona obale koji se ovdje prema onomaziji zove Vodički, nalazi selo istog imena«, koje na istoku graniči s gradom Šibenikom. Pisac dokumenta također spominje rimski Antoninijev itinerar kako bi iznio pretpostavku »da se na mjestu gdje se sada nalaze Vodice, ili u njihovoj blizini, u rimsko doba nalazio jedan od primorskih gradova Dalmacije imenom Arausa«.⁴

Precizne informacije o arheološkim lokalitetima vodičkoga područja nalazimo u katalogima objavljenim u izdanju Županijskog muzeja Šibenik (Muzej grada Šibenika). Zahvaljujući istraživanjima stručnjaka Muzeja doznajemo da na

tom području postoji kontinuitet nastanjivanja od prethistorijskog razdoblja,⁵ dok je istraživanje provedeno na brdu Velika Mrdakovica potvrdilo postojanje spominjanog lokaliteta Arause, tj. Arauzone, liburnskoga grada i nekropole.⁶ Drugi važan lokalitet iz tog vremena je Rakitnica gdje je otkrivena rimska opekarska peć.⁷

U drugim zapisima, kao i u *Ekonomskom opisu porezne procjene za Vodice*, spominju se srednjovjekovni lokaliteti/zaseoci u kojima se živjelo uglavnom od poljoprivrede: Rakitnica, Vodakerti (»Vodacherti«), Kosari, Mrdakovica, Pišća (»Piscie Sabine«) i Komina te Okit, Dračica, Keči, Stajice i Vrbica. U posljednjem tekstu istaknuto je da to područje nema naročitih starina osim tragova kaštela u Rakitnici.⁸ Vrijednu informaciju o kaštelima u zaleđu saznajemo od Stošića, koji u spomenutoj knjizi dosta piše o povijesti kaštela Rakitnica.⁹ Navodi da su njegove zidine i kule bile smještene na strmom grebenu i da je zajedno s kaštelom u Dazlinama i okolicom u studenome 1571. pao u ruke Turaka. Informaciju o crtežu kaštela u Rakitnici i Dazlinama, koji je napravio Giangirolamo Sanmicheli, nalazimo u dokumentu A. Bertoldija (1874.).¹⁰

Sve zaseoke vodičkoga zaleđa spominje i Petar Kaer u neobjavljenom rukopisu *Historija vodičke župe*, napisanom početkom 20. stoljeća.¹¹ Tu Kaer donosi niz povijesnih podataka o političkim previranjima od vremena osnivanja šibenske biskupije, kada su zaseoci vodičkoga zaleđa bili u njezinu vlasništvu zahvaljujući dobročinstvu bibrirskih knezova. On smatra da je to naselje bilo središte starohrvatske Lučke županije koja je matrica kasnije vodičke župe.

Likovni prikazi, prije svega grafički listovi, zemljopisne karte te austrijski katastar iz 1825. pružaju nam vizualne informacije o Vodicama počevši od 16. stoljeća.¹² Prvi prikaz Vodica nalazimo na karti primorske Hrvatske koju je izradio mletački kartograf Mattheo Pagano. Naziv naselja nije napisan, a označeno je kućicom ispred koje je akvadukt.¹³ Na sličan način predstavljene su Vodice na bakropisu Martina Kolunića Rote iz 1570. To je karta šibenskoga komunalnog teritorija na kojem su Vodice ucrtane kao naselje na obali s nekoliko kuća raspoređenih kružno, ispred kojih je u središtu visoka građevina (kula ili toranj crkve), od koje se prema obali pruža kanal na stupovima.¹⁴ Na spomenutim prikazima nalaze se oznake za akvadukt. Postojanje takvog zdanja, nažalost, ne nalazimo na prostoru Vodica. Jedina sličnost bio bi kanal između dva bunara u središtu naselja, ucrtan na naj-

starijoj sačuvanoj katastarskoj karti iz 1825.¹⁵ To nas navodi na misao da bi raniji crteži akvadukta mogli biti simboličke oznake za naselja koja obiluju tekućom pitkom vodom.¹⁶ Zahvaljujući toj katastarskoj karti, posebice »*Protocollo delle Particelle*« kao pratećoj dokumentaciji, imamo precizniju informaciju o naselju u 19. stoljeću. Dokument sadrži podatke o vrsti čestice, građevini koja se na njoj nalazi, visini njezinih etaža te podatke o vlasniku.¹⁷

Prvi spomen Vodica

Početak naselja Vodice nije moguće precizno odrediti, no po navodima u izvorima, literaturi te arheološkim istraživanjima može se zaključiti da se naselje počinje razvijati u kasnom srednjem vijeku. Nagli uspon doživljava u vrijeme osvajačkih pohoda Turaka kada postaje pribežište za stanovnike okolnih krajeva.¹⁸

Vodice se u pisanom dokumentu prvi put spominju 1402. Riječ je o odluci kojom Veliko vijeće Šibenika za gradnju crkve sv. Jakova određuje zemljarinu i desetinu za sve općinske zemlje u Vodicama.¹⁹ Šibenski kaptol sebi pridržava pravo biranja kapelana grobljanske crkve sv. Križa, smještene na poluotoku pola milje od mjesta. Ona je posvećena 1421., dok je kapelanija osnovana 1484. Imala je bratovštinu, što znači da se uz nju okupljao veći broj vjernika.²⁰ Od 1564. Vodice postaju samostalna župa kojoj su pripojeni zaseoci u zaleđu. Posljednja u nizu pripojena joj je Rakitnica, čime je župa Vodice stekla ugled s obzirom na dugu tradiciju spomenutoga zaselka.²¹

Kako su Vodice u to doba izgledale, nije moguće precizno rekonstruirati. Sigurno je da je među prvim građevinama u naselju bila grobljanska crkva, smještena na obližnjem poluotoku.²²

Naselje se razvijalo oko dva bunara koja su se nalazila nedaleko u uvali. Smatra se da su osnovu ovog naselja činili Gusićevi dvori²³ koji se povezuju s kulom u središtu naselja na kojoj je grb nepoznate pripadnosti.²⁴ Krsto Stošić vlasništvo kule pripisuje Hieronymusu de Saracenisu. O njemu govori u opisu dokumenta iz 1533. u kojem se spominje da će Ivan s Hvara izgraditi Jeri (Hieronymusu) kuću.²⁵ S današnje točke gledišta predloženo se vrijeme gradnje čini mogućim. Kula je vrijedno zdanje, građeno od kvalitetnoga, bijelog tesanog kamena i uklopljeno u stariji kompleks s dvorištem i zgradama gospodarske namjene. Kula je tipološki slična onima koje su građene duž srednje i južne Dalmacije.²⁶

Kaštel od 16. do 19. stoljeća

U 16. stoljeću naselje je u potpunosti definirano jer je nakon pada Rakitnice 1571. pribjegli stanovnicima moralo pružiti primjereno stanovanje i zaštitu od Turaka. Granica između Mletačke Republike i Turske na tome mjestu bila je udaljena svega nekoliko kilometara. Zanimljiv je podatak da su Turci, nakon što su osvojili Rakitnicu, tražili da im Vodičani plaćaju desetinu, ali oni to nisu učinili jer su 1573. dobili ponudu šibenskoga kneza da se desetina plaća Republici koja će ih

braniti s mora. Već je iste godine šibenska galija branila Vodice od vojnika kliškog sandžaka.²⁷

Osobito je bilo teško za vrijeme Ciparskoga (1570. – 1573.) i Kandijskoga (1645. – 1669.) rata. U vrijeme potonjega Turci su opustošili Srimu i napali same Vodice, ali bezuspješno. Opisano stanje potvrđuju izvještaji Franje Difnika, sakupljeni u knjizi *Povijest Kandijskog rata u Dalmaciji*.²⁸ Stošić također donosi informacije o tim događanjima te detaljno ilustrira junaštvo Vodičana 1645. Bitka koja se dogodila sljedeće, 1646. godine, bila je jednako teška jer je Ibrahim-paša napao Vodice s 4 000 konjanika. Isti autor navodi da je u toj borbi stradalo 2 000 Turaka, a da su poslije Vodičani, zajedno s Vrhopoljanima, pljačkali Turke po Zagori sve do Klisa.²⁹

Stošić donosi i podatak da iz tog vremena (1664.) potječe nacrt na kojem su Vodice utvrđene zidinama i kulama. Donosi i informaciju da su zidovi bili popravljani 1722., a u cijelosti očuvani do 1780.³⁰ Također, spominje da je Mate Trzić radio kao kaštelan do 1745., kada ga je naslijedio brat Vid kojeg je imenovao generalni providur Jakov Boldù.³¹

Zahvaljujući sačuvanoj karti prvoga službenog premjera katastarske općine Vodice iz 1825., može se djelomično pretpostaviti starija urbanistička struktura. Fortifikacijski sustav koristio je prirodne pogodnosti terena te je bio okrenut prema kopnu, i to prije svega sjeveru i istoku. Naselje je u to vrijeme bilo zaštićeno zidinama sa strateški postavljenim kulama: *Fržopova kula* nalazila se na sjeveroistočnome uglu, na zapadu je bio *Pigin toranj*, a treća kula nalazila se na istočnom ulazu u naselje, premošćujući komunikaciju koja je išla oko naselja i vodila u Dulcin (*Dulcigno*), naseljeni dio izvan zidina. U kontekstu organizacije naselja i njegove obrane važno je napomenuti da su neke stambene strukture bile organizirane kao »ojačanja« koja otežavaju pristup naselju. Tako je jugoistočni ugao bio oblikovan poput bastiona, šiteći teže pristupačni dio obale. Dvije stambene inzule u obliku trokuta, smještene na stijenju predgrađa, uključene su u strategiju obrane sjevernoga i zapadnoga dijela naselja zajedno s velikom praznom površinom koja se pružala između zidina i obale s lukom. Obalno pročelje Vodica bilo je slabije zaštićeno jer je, kao i u drugim naseljima na dalmatinskoj obali, obranu s morske strane osiguravala Mletačka Republika.³² Osim toga, luka se nalazila zapadno od naselja, izvan zidina, na mjestu gdje je obala čvrsta te zaštićena od vjetra.

Naselje je smješteno na blagoj padini. Trapezoidna je tlocrta, a proteže se uz obalu u smjeru sjeverozapad – jugoistok. Čini ga organski strukturirana aglomeracija s dvije dominantne komunikacije kroz naselje: smjer istok – zapad te sjever – jug. U naselje se ulazilo sa sjevera preko »Vrata od sela«, odakle se glavnom ulicom spuštalo na trg s dva bunara. Druga komunikacija protezala se, a sa spomenutom komunikacijom i križala u središtu naselja na sjevernom dijelu nepravilnoga, uzdužnoga trga na kojem se nalazi gornji bunar.

Središte naselja je kula Hieronimusa Saracena. Njezino se vlasništvo tijekom povijesti mijenjalo, ali je redovito bila u posjedu imućnih plemićkih obitelji.³³ Ulogu župne crkve dugo je imala grobljanska crkva sv. Križa. Župnu crkvu posvećenu istom titularu, smještenu u istočnom dijelu utvrde-

nog naselja, podigao je 1662. Korčulanin Vicko Ivanov na mjestu prijašnje, manje crkve.³⁴

Kuće unutar naselja grade urbanu strukturu na različite načine. Rubni kopneni dio središta naselja oblikuju zbijene kuće koje zatvaraju sjeverno pročelje mjesta i vizualno sprečavaju »ulazak« u naselje. Suprotno njima, kuće na obali mjestimice su nekoherentno organizirane, a znatan broj ima gospodarske dijelove (dvorišta, skladišta) okrenute prema moru. Glavna cesta, kojom se dolazilo u naselje, strmo se sa sjeveroistoka spuštala prema »Vratima od sela«. Na njezinu križanju s trgov pred ulazom u naselje nalazio se *badž-han* – svratište za osmanlijske trgovce koji su u mirnodopsko vrijeme tamo ostavljali svoje konje i oružje te potom ulazili u mjesto zbog sajma.

Razdoblje modernizacije

Vodice su u 19. stoljeću bile dio prostora Dalmacije koja je politički pripadala Habsburškoj Monarhiji. S ostalim mjestima pokrajine dijelile su sva iskustva modernizacije. Jedna od tih mjera bilo je uvođenje općeg poreza na nekretnine. Tako je na cijelom području Monarhije proveden tzv. Jozefinski katastar.³⁵ O prednostima sačuvane dokumentacije već je bilo riječi, a to iznova spominjemo zbog podataka o izgledu naselja i njegovu životu. Katastarska karta precizno prikazuje urbanističku strukturu naselja koja ukazuje na ispreplitanje planske gradnje s organskim strukturiranjem. Parcele prema obali u prosjeku su veće. Urbana oprema iz minulih vremena u pojedinim ulicama očuvana je do danas pa se pretpostavlja da su sve ulice bile popločane kamenim, rebrasto sleganim pravokutnicima.

Većina kuća u mjestu stambene su jednokatnice, ali ima i dvokatnica i trokatnica. Mnoge od njih jednočelijskog su tipa, što znači da na svakome katu imaju po jednu prostoriju, od kojih ona u prizemlju ima gospodarsku namjenu. Neke uz to imaju dvorište i/ili štale, a ima i kuća koje dvorište dijele sa susjedima. Većinom su to kuće seoskog tipa građene u nepravilnom kamenom slogu i ožbukane; neke od njih imaju *slar* (vanjsko stubište). Prema ulici često imaju zabatno pročelje. Dvoslivni krovovi pokriveni kupama kanalicama često su imali luminale, kao i dimnjake razigranih oblika. Manji broj kuća imao je arhitektonske detalje tipične za urbanu arhitekturu (balkon, konzole, profilacije) ili u unutrašnjosti štukaturu, mozaični pod ili oslik.³⁶

U 19. stoljeću se standard života u Vodicama povećava. Već 1844. otvorena je prva škola za dječake, a 1866. počela je s radom i ženska osnovna škola.³⁷ Kako su u Vodicama od srednjeg vijeka djelovali svećenici glagoljaši, ideja o uvođenju narodnog jezika u škole bila je ne samo političko nego i kulturno pitanje. Zahvaljujući župniku Josipu Mrkici, 1860. tiskana je knjižica *Običajnik župne crkve ss. Križa na Vodicih u šibeničkoj biskupiji*. Nekad je bila u širokoj uporabi, a sadržava zapisanu običajnu liturgiju.³⁸ Znatno uzlet Vodica potvrđuje i činjenica da su tada naručene dvije oltarne pale koje se nalaze u župnoj crkvi sv. Križa. One su djelo Eugenia Morettija Laresea, a predstavljaju u Dalmaciji rijedak primjer talijanskoga umjetničkog importa.³⁹

Modernizaciji Vodica pridonose još neki događaji: 1888. otvoren je poštanski i telegrafski ured, čitaonica, križarsko bratstvo s domom, lučko zastupstvo, žandarmerijska postaja, financijski delegat i vrtić; 1891., nakon razdvajanja od Tijesnog, osnovana je općina Vodice,⁴⁰ a 1904. se sa sustava Jaruga II na Krki u naselje uvodi električno svjetlo.⁴¹

Naselje se s vremenom dosta mijenjalo, a broj stanovnika povećavao. Vodice su 1844. brojile 1 370 stanovnika,⁴² a 1900. naselje nastanjuje 2 596 osoba,⁴³ i to bez onih stalno nastanjenih u vodičkim zaseocima. Zbog toga se povećava i broj kuća te se naselje počinje širiti izvan zidina. U tom razdoblju počele su se rušiti zidine i kule pa Vodice gube obilježje kaštela. Godine 1878. srušen je i stari, odavno isluženi *badž-han*, u puku zvan bažana, a na njegovim je temeljima sagrađena nova zgrada. Najveća promjena u mjestu nastala je nasipavanjem dugo zapostavljene obale ispred glavnog gradskog trga (1832. – 1842.) kako bi se izgradila veća luka. Trg je time artikuliran kao prostor s lijepom vizurom, dijelom očuvanom do danas. Na taj način spojena je funkcionalnost luke s estetskim vrijednostima, a naselje se od sredine 19. stoljeća konačno okreće moru.⁴⁴

Stanovnici Vodica bili su uglavnom poljodjelci, i to koloni, što znači težaci.⁴⁵ Kako su prodavali vlastite poljoprivredne proizvode (grožđe, masline, smokve i višnje), trebala im je infrastruktura pa dolazi do osvajanja obale.⁴⁶ Grade se različiti proizvodni pogoni, kao što su uljare, mlinovi za mljevenje žita, tijesak za grožđe, manufakturna proizvodnja tjestenine, ribnjak te razna skladišta. Time je razvoj trgovine prestao biti vezan samo uz tradicionalne sajmove. Vodice su postale dostupnije stanovnicima susjednih otoka te onima iz zaleđa, posebice nakon 1888. kada je izgrađena cesta Vodice – Mostine⁴⁷ koja je zajedno s ranije sagrađenim cestama Vodice – Zaton – Šibenik te Vodice – Tijesno bolje povezala ta naselja. Vodice su tako postale središte tog dijela šibenskog prostora. U mjestu zato raste potreba za obrtnicima (bačvarima, stolarima, kovačima i sl.) pa se početkom 20. stoljeća razvijaju obrtničke i poduzetničke djelatnosti.

Potreba za poljepšavanjem mjesta i izgradnjom infrastrukture ogleda se, između ostalog, u traženju dozvola za nasipavanje istočnog dijela obale u predjelu zvanom Dulcin (Dulcigno).⁴⁸ Vlasnici kuća žalili su se da je pristup do njihovih kuća nepogodan, i to kako s morske strane, tako i s kopna. Osim toga, taj dio naselja zbog pličine nije bio higijenski pa je pogodio razvoj različitih bolesti. Pomorska vlada je, bojeći se da će vlasnici parcela uzurpirati mnogo veći dio obale no što je potrebno,⁴⁹ tek 1908. odobrila proširenje tog dijela obale pa je obalni pristup s istočne strane postao jednostavniji. Uslijedile su još tri godine velikih gradnji koje su Vodice učinile lijepim primorskim mjestom.

Suprotno toj privatnoj inicijativi, općina Vodice je od 1910./1911. organizirala velike radove na obalnoj fronti na zapadu naselja. Nasuta je prvotna vodička luka da bi se izgradilo veliko pristanište. Ono je ulazilo duboko u more, tako da je s »Malim portom«, izgrađenim u 19. stoljeću, činilo prostranu i od juga zaštićenu luku. Tamo se mogao usidriti veći broj leuta, bracara, trabakula, trgovačkih i linijskih brodova koji su prevozili putnike i teret na relaciji od Trsta do Metkovića i obrnuto. U tako velikoj luci povremeno su se sidrili i vojni brodovi, posebno za vrijeme Kraljevine Jugoslavije,

od 1928. do Drugoga svjetskog rata, kada je na istočnom dijelu uvale postojao pomorsko-vojni centar s hangarima za hidroavione. Vodice su tada sa strateške pozicije bile rubni pojas koji je s morske strane te s otocima Žirje, Prvić, Tijat i Zlarin branio šibenski kanal sve do Rogoznice.

Izgradnjom dviju kamenih zgrada (1911.) na nasutom terenu na obali, koji je vodio u smjeru grobljanske crkve sv. Križa, završeno je oblikovanje obalne fronte Vodica. Ta dva zdanja, kao markantne točke zapadnog dijela naselja, odredile su jedan od pravaca širenja Vodica u budućnosti. Zgrade su namjenski načinjene za mušku i žensku školu, a bile su u doba gradnje najveće u šibenskoj općini.⁵⁰

Drugi svjetski rat prekretnica je u razvoju Vodica. Do tada je naselje imalo primarno ruralni karakter, a tada počinje dobivati elemente urbaniteta. Urbani fenomen razvoja recentnih Vodica vezan je uz turizam. On je dominantna privreda, s kojom su došli novi izazovi, ali ta tema prelazi okvire ovog rada.

Bilješke

1
ALBERTO FORTIS, Put po Dalmaciji, Zagreb, 1984., 109. Original putopisa ima naslov *Viaggio in Dalmazia dell'abate*, a tiskao ga je 1774. Alvise Milocco u Veneciji.

2
Poviješću Vodica, a posebno temom o vodi koja je mjestu dala ime, bavi se Mile Bastić. Rukopis njegova istraživanja u pripremi je za tisak.

3
KRSTO STOŠIĆ, Sela šibenskoga kotara, Šibenik, 1941., 124.

4
Ekonomski opis porezne općine Vodice, u: *Vodički običajnik*, (ur.) Tončika Cukrov, Vodice–Šibenik, 2008., 64.

5
Arheološka baština vodičkog kraja, katalog izložbe, Vodice–Šibenik, 2010.

6
ZDENKO BRUSIĆ, Arauzona, katalog izložbe, Šibenik, 2000. Arheološka istraživanja na lokalitetu Velika Mrdakovica s velikom sigurnosti potvrđuju da je riječ o liburnsko-rimskoj Arauzoni; Arheološka baština vodičkog kraja (bilj. 5), 10–11.

7
Arheološka baština vodičkog kraja (bilj. 5), 12. U katalogu je navedeno da je ovo otkriće »kuriozitet i u okvirima Sredozemlja«.

8
Ekonomski opis porezne općine Vodice (bilj. 4), 63, 64.

9
KRSTO STOŠIĆ (bilj. 3), 136. Jedan ugovor iz 1509. sklopljen između predstavnika sela i šibenskog plemstva, koji su bili vlasnici kaštela u Rakitnici, odnosio se na pravljenje klečine za popravak zidina, tako da za uzvrat oni traže samo četvrtinu i obične darove.

10
ANTONIO BERTOLDI, Michele Sanmicheli al Servizio della Repubblica veneta. Documenti tratti dal R. Archivio Genera-

le di Venezia, Verona, 1874., 97, prema: ANDREJ ŽMEGAČ, Bastioni jadranske Hrvatske, Zagreb, 2009., 40.

11
PETAR KAER, Historija vodičke župe, neobjavljeni rukopis, 1908. Nalazi se u Splitu u vlasništvu Nevenke Čičin Šain.

12
U ovom je radu predstavljena samo nekolicina zbog specifičnih elemenata u prikazu.

13
SLAVO GRUBIŠIĆ, Šibenik na starim crtežima i grafikama, Šibenik, 1999., 15. Karta je tiskana oko 1530. (drvorez).

14
SLAVO GRUBIŠIĆ (bilj.13), 9, 16. Bakropis Martina Kolunića Rote *Sito particolare dil contando di Sebenico parte Dalmatia in Sebenico MDLXX* tiskan je u Veneciji kao list veličine 29x42,5 cm.

15
Državni arhiv, Split, Arhiv mapa za Dalmaciju i Istru, sačuvan je 21 detaljni list prvoga premjera planova koje je potpisao Buzzi Geometra. Dimenzije prikaza plana središta mjesta: 41x43,9 cm, plan u cjelini: 52,5x65,5 cm. (Allegato de Mappa di Vodizze, no. 231).

16
Oznake za vodu redovito nalazimo na kartama namijenjenima pomorcima (portolani). KRSTO STOŠIĆ (bilj. 3), 124. Vodice su bile poznate na ovom dijelu Jadrana kao mjesto gdje su brodovi pristajali, sve dok nisu izgrađeni vodovodi u gradovima, kako bi svoje spremnike napunili vodom. Spominje se da su Zadrani 1822. dolazili po nju. Tako su 1861. brzojavom od Šibenčana zatražili da im pošalju vodu iz Vodica.

17
TONČIKA CUKROV, Katastar Vodica u 19. st., u: *Vodički običajnik*, 71–85; ANTE UKIĆ, Vodice u katastru prve polovice devetnaestog stoljeća, Zagreb, 2010.

18
TOMISLAV MARASOVIĆ, Srednjovjekovni urbanizam hrvatskih gradova na Jadranu, u: *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost*, II, (ur.) Ivan Supićić, Zagreb, 2000., 545. U to je vrijeme nastalo više primorskih naselja kao npr. Primošten.

19
Šibenski diplomatarij, Šibenik, 1986., 42–47. Dokument br. 20, Šibenik, 10. IV. 1402..

20
KRSTO STOŠIĆ (bilj. 3), 130.

21
PETAR KAER (bilj.11).

22
LEWIS MUMFORD, Grad u historiji, Zagreb, 1988., 10. Autor ukazuje na postupnost u razvoju naselja te ukazuje kako je stanovnicima važno prvo osigurati posvećeno mjesto za umrle, a potom ostalo potrebno za fizički opstanak.

23
PETAR KAER (bilj. 15).

24
Opis grba: *u polovljenom većem štitu, manji »stari« štiti sa zidanom kulom s kruništem, vratima i tri prozora. U nakitu zatvorena kaciga s točenicom i plaštem, na kojoj stoji guska s ogrlicom oko vrata*

okrenuta udesno. Lijevo i desno od manjeg štita, a u donjoj polovici većega, uklesani inicijali »HS«.

25

KRSTO STOŠIĆ (bilj. 3), 125. Obaveza klesara bila je da se kuća u Vodicama gradi od dobroga tesanog kamena. Vlasnik (Hieronymus Saracena) platit će za svaki hvat gotova zida 6 libara.

26

U to vrijeme nastalo je niz kaštela-utvrda, među kojima su najslabije one u Kaštelima. Zbog opasnosti od turskih prodora pojačavaju se mnoge stare utvrde te grade nove, tako da su kašteli-utvrde postali jedan od oblika stambene arhitekture u tim područjima. U Lumbardi na otoku Korčuli imućni zemljoposjednici gradili su utvrđene ljetnikovce, a stambeno-obrambene kule nalazimo, osim u Kaštelima, u Marini, Trogiru – Kula Čipiko (1512.), te niz manjih stambenih kula u Pučišćima na otoku Braču.

27

KRSTO STOŠIĆ (bilj. 3), 128. Dalje u tekstu se govori da su Vodičani 1558. – 1628. svake godine davali lađu slame Mletačkoj Republici za vojnike.

28

FRANJO DIFNIK, Povijest Kandijuskog rata u Dalmaciji, Split, 1986., 77; KRSTO STOŠIĆ (bilj. 3), 124. Opisi Kandijuskoga rata odnose se na 1646.

29

KRSTO STOŠIĆ (bilj. 3), 128. Junaštvo Vodičana opjevao je u pjesmi 77 Andrija Kačić Miošić.

30

KRSTO STOŠIĆ (bilj. 3), 125.

31

KRSTO STOŠIĆ (bilj. 3), 124.

32

JAGODA MARKOVIĆ, DANKO ZELIĆ, Dva nepoznata crteža šibenske obale iz prve polovice 17. stoljeća, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 27 (2003), 147.

33

Hrvatski biografski leksikon, IV, Zagreb, 1998., 321. Od 1664. kula je bila u vlasništvu mletačke plemićke obitelji Fondra, čiji je najpoznatiji član Antonio radio kao računovođa fiskalne komore u Šibeniku. U Vodicama je uz kamenu kulu, kuću posjedovao i dio vodičke obale (veliki mol). U 19. stoljeću kula je bila u vlasništvu šibenske obitelji Pellegrini, a danas je u vlasništvu obitelji Čorić.

34

PETAR KAER (bilj. 11). Kaer upućuje na podatak da je crkva sagrađena u mjestu posvećena Majci Božjoj Snježnoj, a u izvješću vizitatora Grisogona od 13. IV. 1603. navodi se da je usred sela glagoljaška crkva Velike Gospe (KRSTO STOŠIĆ, bilj. 3, 133). ANĐELA HORVAT, RADMILA MATEJČIĆ, KRUNO PRIJATELJ, Barok u Hrvatskoj, Zagreb, 1982., 676–693. Nova crkva proširena je u apsidalnome dijelu sredinom 18. stoljeća. Tako je 1725. Ivan Skoko izradio glavni oltar, koji je uklopljen u apsidu proširenu 1746. – 1749. Tada je crkva dobila barokni portal s rozetom i ovalne bočne prozore. Ubrzo se počeo graditi zvonik venecijanskoga tipa. Građen je u više navrata, a dovršen je tijekom 19. stoljeća.

35

Blago Hrvatske iz arhiva mapa za Istru i Dalmaciju, Split, 1992., 22, 29. Jozefinski katastar počeo se provoditi 1785. u Habsburškoj Monarhiji, dok se u Dalmaciji primjenjuje od 1823. Katastarski

planovi kartirali su se u mjerilu 1 : 2 904, a za jedinicu dužine koristio se bečki hvat (1,896 m).

36

IVO ŠPRLJAN, Crtice o starinama Šibenika i okolice, Šibenik, 2007., 68, 139, 181.

37

DUŠAN BERIĆ, Školstvo Šibenika i njegove okolice u prošlosti (1412. – 1921.), Split, 1964., 32.

38

U Hrvatskoj je on jedini primjer očuvane tiskane liturgijske knjige. Pisana je na narodnom jeziku.

39

KRUNO PRIJATELJ, Dvije pale Eugenija Morettija Lareseau Vodicama, u: *Vodički običajnik* (bilj. 4), 84. Pretpostavlja se da su slike naručile bratovštine 1851. Na jednoj je pali predstavljeno Srce Isusovo sa Stanislavom Kostkom i Vinkom iz Zaragoze, a na drugoj je Sv. Obitelj.

40

Izvješće Visokomu Saboru Kraljevine Dalmacije o radu njegovog stalnoga Odbora za doba od 1. listopada 1890. do svrhe prosinca 1891. Državni arhiv Zadar, LXXI. 5097. Za prvog upravitelja imenovan je Filip Dunat.

41

Državni arhiv Šibenik (dalje: DAŠ), dokumenti u kut. Pomorsko dobro – Vodice.

42

Vodički običajnik (bilj. 4), 55.

43

ANTE UKIĆ (bilj. 17), 106.

44

KRSTO STOŠIĆ (bilj. 3), 125. Obala je nasipavana nastojanjem župnika Marka Milića.

45

Annuario Marittimo, per l'anno 1901., u: *Continuazione del prospetto*, 5, LXXXI (1901.). U vodičkoj luci bilo je 26 teretnih brodova, promet je bio 53 t, a posao je obavljalo 106 ljudi.

46

JERKO LATIN, Vodička turistička kronika. 50 godina organiziranog turizma. 1855. – 2005., Vodice, 2005., 27. Prije Drugoga svjetskog rata proizvodnja vina kretala se oko 350 vagona godišnje.

47

Brzopisna izvješća XXXVI. zasjedanja Pokrajinskoga Sabora Dalmatinskoga, tb. VII., 110. Za gradnju je Monarhija izdvojila 4 000 forinti.

48

DAŠ, dokumenti u kutiji Pomorsko dobro – Vodice. Dopisivanje dr. Mate Drinkovića, drugova i općine Vodice s C. k. Lučkim poglavarstvom u Zadru i u Trstu trajalo je 1900. – 1908.

49

JAGODA MARKOVIĆ, Šibenik u doba modernizacije, Zagreb, 2009., 99. Komunalna politika i u Šibeniku nije se uvijek temeljila na ozakonjenim regulatornim osnovama.

50

Škola je načinjena zahvaljujući potpori i osobnom angažmanu tadašnjeg načelnika općine Enrika Čičin Šaina.

1. Vodice, pogled prema moru s kaštela Rakitnica (snimio Š. Strikoman)

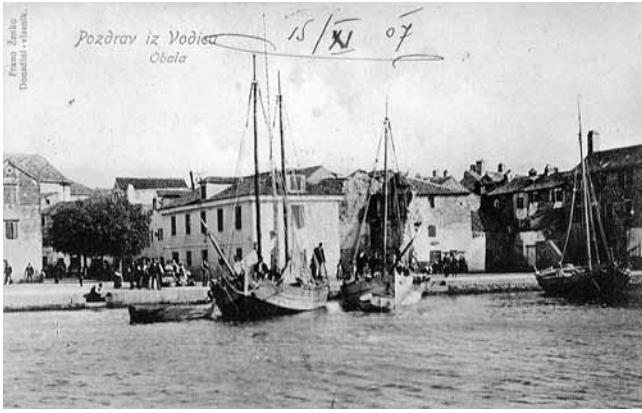
3. Vodice, Kinkležova ulica, prva polovina 20. st. (privatni arhiv T. Juričeva Grgina)

2. Vodička kula (»Čorićev turanj«), 1533. (snimio Š. Strikoman)

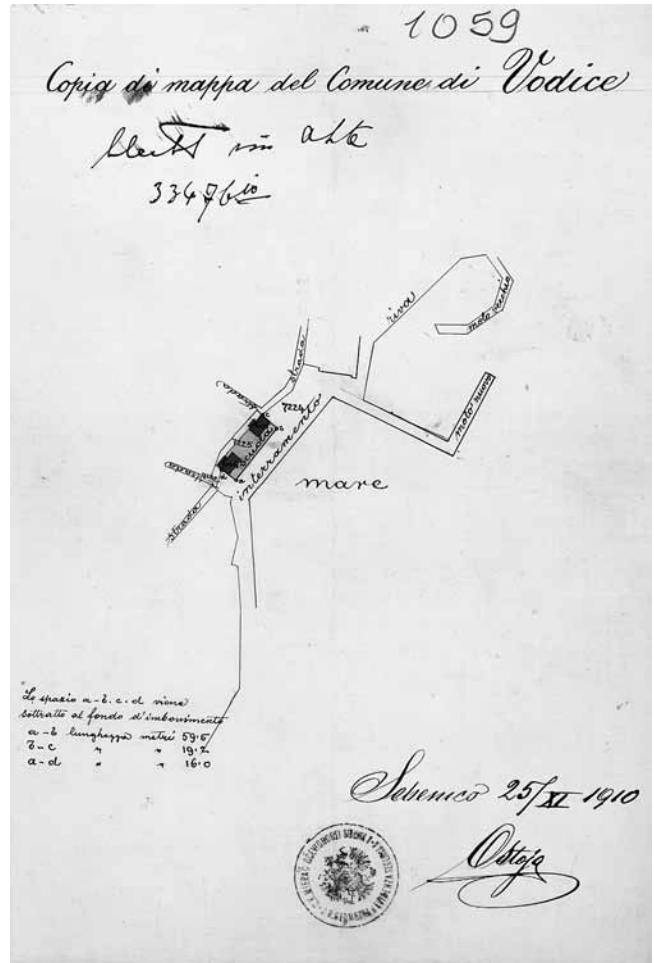
4. Katastarska karta, 1825. (DAS)

5. Vodička luka, 1907. (Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb)

6. Vodice, pogled na naselje s istoka, 1930-ih (privatni arhiv J. Trinajstić)

7. Plan vodičke obale, 1910. (Archivio di Stato di Trieste)

8. Poljana u Vodicama, 1930-ih (privatni arhiv I. Kranjca)

9. Vodice, pogled na naselje sa zapada (snimio Š. Strikoman)